

AUTORITARISM ȘI TOTALITARISM ÎN SECOLUL XX ROMÂNESC

1. Regimurile autoritare. Carol al II-lea și dictatura de război a lui Ion Antonescu

2. Regimul comunist în România

1.

Regimul de autoritate monarhică (februarie 1938 – septembrie 1940) a fost impus în februarie 1938 prin înlăturarea sistemului pluripartid și a guvernului reprezentativ, responsabil în fața Legislativului. În condițiile în care, la alegerile generale din decembrie 1937, nici un partid politic nu a obținut numărul de mandate necesare alcătuirii majorității parlamentare și guvernului, regele Carol al II-lea a impus un guvern în afara partidelor, condus de Patriarhul Miron Cristea. Faptul în sine a însemnat renunțarea la un principiu pe care se construise România modernă, *al regelui care domnește, dar nu guvernează*. În februarie 1938, regele Carol al II-lea și-a asumat direct, personal, responsabilitatea actului guvernamental.

Cauzele impunerii regimului de autoritate monarhică sunt diferite:

- a. Voluntarismul regal, legat de dorința lui Carol al doilea de a avea rolul proeminent în cadrul statului și societății.
- b. Presiunile interne privind impunerea unui astfel de regim, care au ținut de cultura politică a românilor în general (de natură paternalistă, dominată de imaginea liderului / regelui ca factor legitim de a propune, a oamenilor politici în mod decisiv. Luptele politice tot mai violente, în care adversarul dispăruse, înlocuit fiind de *dușmanul* care trebuia nimicit, conduse pe mulți indivizi la ideea unui regim de mână forte, care să restaureze unitatea societății. În jurul lui Carol se structurase de altfel un cult al personalității, care-l proiecta pe monarh drept salvator al României, capabil să facă „ordine” și realizeze modernizarea societății mult mai rapid.

- c. Contextul internațional din anii '30, cu predominarea regimurilor autoritare sau totalitare în Europa. În afara democrațiilor occidentale recunoscute (Anglia, Franța, Belgia, țările nordice și, parțial, Olanda sau Cehoslovacia), toate statele europene s-au inspirat dintr-un model autoritar sau totalitar de conducere. Mulți actori autohtoni considerau, din mimetism sau din convingere, că România trebuia să se alinieze astfel tendințelor europene, presupunând că o voință unică urma să reprezinte o întărire a statului în fața pericolelor interne și externe.

Formele regimului carlist

- a. Constituția din februarie 1938 a modificat întregul cadru de funcționare a statului, regele deținând toate puterile în stat: numea miniștri, răspunzători în fața lui, deținea dreptul de legiferare, justiția se exercita în numele lui, avea dreptul de a decide pacea și războiul. Se reintroducea pedeapsa cu moartea pe timp de pace, pentru o anumită categorie de infracțiuni.
- b. Tendința majoră de integrare a societății pe toate nivelele, ca formă de control social:
- integrare profesională, prin intermediul breslelor, care asociau capitalul și muncitorii, după modelul fascist italian, această asociere fiind controlată de factorii politici
 - Integrare politică, cu înființarea Frontului Renașterii Naționale (FRN) și, ulterior, a Partidului Națiunii. FRN era considerat partid unic în statul român, având monopolul politicii interne. Funcționarii statului erau obligați să se înscrie în noua formațiune, care a ajuns foarte repede la cca. 3 milioane de membri. Ei erau obligați să poarte uniformă și au adoptat un salut specific. FRN era singura asociație politică participantă la competiția electorală, care trimitea astfel oameni în Parlament, ceea ce a transformat viața politică într-un simulacru democratic.
 - Integrare la nivelul societății în ansamblul ei, a tinerilor, prin intermediul unei Străzii Țării, structură înființată în 1935, cu valențe politice, sportive și culturale, care trebuia să pregătească tinerii până la 18 ani (fetele până la 21) pentru obligațiile sociale impuse care urmau să le revină în statul român. Regele era șeful Străzii Țării,

obiectul cultului acelor tineri, cu spectacole specifice la zilele și sărbătorile importante ale neamului.

- c. România a devenit o țară cu o propagandă unică, presa sau radioul fiind controlate și focalizate pe persoana monarhului, prezentat ca factor unificator al națiunii și al societății. Regele era proiectat în mentalul colectiv ca personajul luminat, capabil să aducă prosperitatea, ordinea și să îndeplinească năzuințele populare de dreptate socială. Scriitorii în general s-au aliniat acestui cult al personalității.

Concluzii

Formele acestui regim au fost autoritare, cu aspecte de totalitarism, în sensul controlului total al societății ca formă de mobilizare continuă pentru realizarea unor idealuri interne (modernizarea) și externe (apărarea statului). Au existat însă și elemente de liberalism, opoziția politică a vechilor partide istorice (PNL și PNT) fiind acceptată tacit, deși formațiunile politice erau interzise. De asemenea, regimul carlist a permis anumite insule autonome în cultură, lipsite de intruziunea politică, fapt care l-a făcut pe un memorialist al perioadei să aprecieze că în România exista un simulacru de dictatură.

După pierderile teritoriale din vara anului 1940, regimul carlist s-a prăbușit. Lipsit de legitimitate, Carol al II-lea a abdicat la 6 septembrie 1940 în favoarea fiului său Mihai. Acesta a devenit rege, într-un regim controlat de generalul Ion Antonescu, devenit **conducător** al Statului. Perioada 1940-1944 este denumită, de altfel, ca *dictatura antonesciană*, un regim bazat în prima parte, până în ianuarie 1941, pe sprijinul legionarilor, iar după rebeliunea acestora și îndepărtarea de la putere pe armată.

Regimul Antonescu s-a impus în contextul dramatic al pierderilor teritoriale din vara anului 1940 și în condițiile începutului celui de-al doilea război mondial. Lipsit de o susținere politică directă, Antonescu și-a asociat dinamismul și vigoarea Mișcării Legionare conduse de Horia Sima. Pe 13 septembrie 1940, România devenea stat național-legionar. Diferențele între cultura militară a lui Ion Antonescu, legat de ordine și disciplină, și tendințele revoluționare ale legionarilor au condus la competiția pentru putere. Antonescu a avut câștig de cauză în ianuarie

1941, sub lozincă „Țara înaintea partidului”, victoria lui deplină fiind favorizată de anarhismul dovedit de legionari, de abuzurile lor administrative și de asasinatele comise împotriva unor intelectuali și oameni politici în noiembrie 1940 care au îngrozit opinia publică (printre cei omorâți atunci au fost Nicolae Iorga și Virgil Madgearu). În ianuarie 1941, Antonescu este văzut ca un salvator al statului și al națiunii, singurul care putea reda coerența corpului social afectat de cedările Basarabiei, Bucovinei de Nord, nord-vestului Transilvaniei și Cadrilaterului din anul precedent. Legitimitatea lui a fost plebiscitată, 90 % dintre români votând în favoarea politicii și practicilor conducătorului.

Alegerea Germaniei, marea putere a Europei în perioadă, a contat foarte mult în impunerea lui Antonescu, Hitler văzând în conducătorul de la București un lider corect, capabil, un potențial aliat militar și politic.

Antonescu nu era nici fascist, nici nazist, nici măcar filogerman. Dar a crezut că soldat în victoria militară a Germaniei. Lipsit de abilitate politică, a împins țara în războiul împotriva Uniunii Sovietice, în credința că sacrificiile românilor vor fi apreciate de Hitler și va reobține toate teritoriile pierdute în vara lui 1940.

Acțiunea lui Antonescu, cea care îi definește regimul a fost duală, în plan extern (cu participarea la război alături de Germania) și intern, o politică structurată în jurul necesității de a reformula idealul național.

Din perspectivă externă, sunt discutabile mai multe aspecte ale implicării militare a României:

- După trecerea Prutului, 22 iunie 1941, decizie unanim sprijinită în societatea românească, a fost controversată hotărârea de a continua războiul dincolo de Nistru. Armata română a participat la toată campania din Est a armatei germane, cu resurse și cu rezultate modeste, marcate de lipsa de pregătire, de logistică și de echipament militar pentru o astfel de confruntare (Incapacitatea armatei române a fost demonstrată în incidentul Odessa).
- Ocuparea militară a Transnistriei, care a dat impresia de „imperialism” al românilor. În acel teritoriu, au fost transportați evreii din Basarabia și Bucovina de nord, precum și romii din Vechiul Regat, considerați ca fiind un corp străin în organismul național,

pervertindu-i pe români, această deportare etnică a avut consecințe dramatice, mulți dintre evreii și țiganii duși în Transnistria (cca. 200 000 de evrei și 25 mii de țigani) murind din cauza condițiilor mizere de igienă și alimentație. Regimul antonescian se înscrie astfel între cele care au sprijinit Holocaustul și epurarea antisemită. Chiar dacă nu a existat o politică oficială de exterminare a evreilor, asumată ca atare, maniera în care s-a făcut deportarea, marcată de arbitrar și de dezorganizare, a transformat statul român în participant la genocid. Prin această prismă, după 1945, Antonescu și alți lideri militari și politici români din timpul războiului au fost judecați și condamnați la moarte ca și criminali de război.

- Incapacitatea de a ieși din logica militară și de a refuza orice plan de a ieși din război, rămânând alături de Hitler până la final și riscând ca România să fie transformată în teatru de operațiuni.

Din punct de vedere intern, în contextul războiului și derivând din propria reprezentare a situației României, Ion Antonescu a încercat o mobilizare totală a soceității în jurul persoanei sale și a armatei. Armata era văzută ca factor al unității naționale, iar valorile acestui corp profesional au fost asolutizate (ordinea, ierarhia, ascultarea, supunerea, spiritul de sacrificiu ș.a.).

Ca practică politică:

- Evreii au fost obligați la sprijinirea efortului de război, atât financiar, cât și prin munca obligatorie.
- Drepturile și libertățile au fost diminuate drastic, iar opozanții și adversarii politici, mai ales comuniștii, au fost „internați” în lagăre, precum cele de la Tg. Jiu sau Caracal. În cel mai un caz, au fost obligați la domiciliu obligatoriu.
- Partidele politice au rămas interzise, chiar dacă Antonescu le-a permis o activitate minimală președinților acestora, corespondând cu Iuliu Maniu și Constantin-Dinu Brătianu. După Stalingrad (marea înfrângere germană), conducătorul a permis acestor lideri să întreprindă o acțiune diplomatică ce viza scoaterea României din război prin încheierea unui armistițu separat cu Coaliția Națiunilor Unite (Statele Unite, Marea

Britanie și Uniunea Sovietică în principal). Preocupat ca România „să nu piardă propriul război”, el a refuzat să aplice soluția finală împotriva evreilor, opunându-se solicitărilor lui Hitler de transfer al acestora către lagărele de exterminare germane. După 1943, el a permis chiar unor evrei să părăsească România spre Palestina.

Lipsit de viziune politică și urmărind să-și respecte cuvântul și onoarea de militar, Antonescu a rămas până la capăt alături de Germania. Ceea ce a obligat elita românească să reacționeze pentru a salva ceea ce se mai putea salva din dezastrul militar și politică prefigurat la nivelul anului 1944. Marginalizat până atunci din perspectiva deciziei politice, regele Mihai a luat inițiativa în august 1944. Alături de liderii partidelor politice tradiționale, dar și de reprezentatul comuniștilor, el l-a înlăturat pe Antonescu de la conducerea statului pe 23 august și a scos România din războiul împotriva Națiunilor Unite. Acest act a fost însă pregătit insuficient diplomatic. Pe termen scurt, România a fost ocupată de trupele sovietice, fapt care a provocat comunizarea țării. În martie 1945, la București a fost impus de către URSS un guvern Petru Groza, dominat de comuniști.